

**И. АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

Д 13.23.662 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК: 378 (575.2)+378 (52)

Самаров Айбек

**КЫРГЫЗСТАН МЕНЕН ЯПОНИЯНЫН ЖОГОРКУ БИЛИМ БЕРҮҮ
СИСТЕМАСЫН САЛЫШТЫРМА ТАЛДОО**

13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы

Педагогика илимдеринин кандидаты
окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын
АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2024

Иш И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасында аткарылды.

Илимий жетекчи:

Абдырахманов Төлөбек Абылович

тарых илимдеринин доктору, профессор, КР УИАнын мүчө-корреспонденти, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин ректору

Расмий оппоненттер:

Мамытов Абакир Мамытович педагогика илимдеринин доктору, профессор, Кыргыз билим берүү академиясынын башкы адиси

Муратбаев Бакыт Бакасович, педагогика

илимдеринин кандидаты, доцент, Ош мамлекеттик университетинин педагогика жана дене тарбия факультетинин деканы

Жетектөөчү мекеме:

Талас мамлекеттик университетинин педагогика жана психология кафедрасы (Талас ш., А. Нуржанов аллеясы, 25).

Диссертациялык иш 2024-жылдын 29 мартында саат 13.00 дө И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин кандидаты (доктору) окумуштуулук даражасын изденип алуу боюнча Д. 13.23.662 диссертациялык кеңешинин жыйынында корголот (720026, Бишкек ш., И. Раззаков көчөсү, 51)

Диссертацияны коргоонун онлайн трансляциясынын идентификациялык коду: <https://vc.vak.kg/b/132-iro-djs-est>.

Диссертациялык иш менен И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин (дареги: Бишкек шаары, Раззаков көчөсү, 51) жана Кыргыз Билим берүү академиясынын (Дареги: 720026, Бишкек шаары, Эркиндик проспекти, 25) илимий китепканаларынан жана КР Президентине караштуу УАКтын сайтынан таанышууга болот (<https://vak.kg/>).

Автореферат 2024-жылдын 22-февралында таркатылды.

Диссертациялык кеңештинокумуштуу катчысы,

педагогика илимдеринин кандидаты, доцент **Абдыкапарова А.О.**

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Жогорку билим азыркы шарттарда социалдык-экономикалык, социалдык-маданий өзгөрүүлөрдүн маанилүү түркүгү болуп саналат. Дүйнөлүк тажрыйба көрсөткөндөй, мамлекет билим берүүгө артыкчылык берген өлкөлөрдө экономикалык жана социалдык кризистен чыгуу тезирээк жана ийгиликтүү болот. Бүгүнкү күндө өлкөлөрдүн атаандаштыгында жер казынасынын байлыгы жана аларды кайра иштетүү методдору менен аныкталган материалдык сферадан коомдун илимий-техникалык жана социалдык прогрессин аныктаган интеллектуалдык сферага көбүрөөк басым жасалып жатат.

Азыркы дүйнө, бир жагынан ааламдашуу процесстери, глобалдык, улуттук жана локалдык көйгөйлөрдүн өз ара көз карандылыгынын күчөшү менен, экинчи жагынан, экономиканын жана коомдун жашоо-тиричилигинин социалдык маанилүү тармактарынын баары үчүн жаңы кадрларды даярдоодогу өзгөрүүлөрдүн зарылдыгын сөзсүз талап кылган, маалыматтык-коммуникациялык технологияларды жана робототехникаларды ар кандай өндүрүштүк, финансылык-экономикалык жана башка процесстерде кеңири пайдалануу сыяктуу кардиналдык жаңычылдыктар (новациялар) менен коштолгон уюштуруунун технологиялык ыкмасынын жайылуусу менен мүнөздөлөт. Билим берүү жана илим ишмердүүлүгүндө жаңы мүмкүнчүлүктөрдүн жаралышы, интенсивдүү интерулутташтыруу, маалыматтарды алмашуунун натыйжасында илимий натыйжалардын өсүшүнө жана илимий билимдин ар кыл тармактарындагы эң эле олуттуу көйгөйлөргө карата изилдөөчүлүк аракеттерди концентрациялоого көмөк көрсөтүүчү интеграция азыркы академиялык чөйрөнүн параметрлерин өзгөртүүдө.

Кыргыз Республикасынын жогорку билим берүү тармагында азыркы учурда ата мекендик билим берүү системасын модернизациялоо менен байланышкан олуттуу өзгөрүүлөр жүрүүдө. Бүгүнкү күндө өркүндөтүлгөн кайра уюштуруу жана прогрессивдүү өнүктүрүү режимине өткөн жогорку кесиптик билим берүү системасын модернизациялоонун кечиктирилгис зарылдыгы бар. Жогорку мектеп коомдун жаңы «рынок менталитетин» калыптандыруунун, адамдардын аң-сезиминдеги, коомдук турмуштун бардык чөйрөлөрүндөгү терең өзгөрүүлөрдүн эффективдүү куралы болуп калууга тийиш. Жогорку кесиптик билим берүү системасын андан ары реформалоо анын учурдагы абалын терең талдоону, билим берүү саясатынын жаңы принциптерин, мамилелерин иштеп чыгууну талап кылат.

Кыргызстандын Болон процессине кирүүсү ата мекендик билим берүүнү интеграциялык билим берүү процесстеринин контекстинде кароонун актуалдуулугун шарттайт. Чет элдик тажрыйбага кайрылуу ата мекендик билим берүүнү модернизациялоонун жолдорун издөөнүн натыйжалуулугуна жана негиздүүлүгүнө, билим берүүнү өнүктүрүүнүн кошумча булагын табууга өзүнүн олуттуу таасирин тийгизет.

Японияда 1984-жылы башталып, бүгүнкү күнгө чейин уланып келе

жаткан акыркы билим берүү реформалары өлкөнүн билим берүү тармагын өнүктүрүүнүн жана жаңылануунун негизги этабы болуп саналат. Бул реформалардын негизинде жогорку мектеп билим берүүнү демократиялаштыруу, гуманизациялоо жана модернизациялоо багытын алды жана Япониянын билим берүүсүндөгү кризистин күч алышын басаңдатуучу фундаменталдуу өзгөрүүлөрдүн жолуна түштү.

Кыргыз Республикасынын Президентинин 2022-жылдын 18-июлундагы “Кыргыз Республикасынын жогорку кесиптик билим берүү уюмдарынын потенциалын жана атаандаштыкка туруктуулугун жогорулатуу боюнча чаралар жөнүндөгү” Жарлыгында чагылдырылган коом алдына коюлган жаңы милдеттердин негизинде Кыргызстандагы жогорку билим берүү системасы да реформалоо стадиясында турат [174]. Жогорку мектепти олуттуу түрдө өзгөртүүнүн жолдорун издөө боюнча аракеттер көрүлүүдө. Ошол эле убакта билим берүүнү уюштуруунун дүйнөлүк тажрыйбасы билим берүү көйгөйлөрүн чечүүнүн ар кандай варианттарын сунуштоодо, алардын элементтерин биздин өлкөдө да пайдаланууга болот.

Бул изилдөөнүн актуалдуулугу Япониянын билим берүүсүндөгү өзгөрүүлөрдү изилдөө Япон жогорку мектебинин басып өткөн жолун объективдүү баалоого жардам берип, анын өнүгүү тенденцияларын жана перспективаларын аныктоого мүмкүндүк бергендигинде жатат. Жогорку билим берүүнү андан ары өнүктүрүүнүн жолдорун издөө Японияда да, башка өлкөлөрдө да ар кандай улуттук билим берүү системаларындагы бардык реформа жүргүзүү процесстерин терең жана ар тараптуу изилдөөнү, өлкөнүн улуттук маданий спецификасын (өзгөчөлүгүн) эске алуу менен ошол реформалардын оң жана терс тенденцияларын жана натыйжаларын талдоону талап кылат. Ар кайсы өлкөлөрдүн билим берүү реформаларын салыштыруу өз өлкөбүздөгү өксүктөрдү аныктоого жана аларды жоюуга, тигил же бул өлкөдөгү жогорку билим берүү тармагын реформалоо тажрыйбасын байытууга, азыркы дүйнөдө билим берүүнү өнүктүрүүнүн кыйла туура, оптималдуу жолун табууга жардам берет.

Дүйнөлүк каржы кризиси тарабынан курчуган рыноктук мамилелерди өздөштүрүүнүн Кыргызстан үчүн татаал мезгилинде чет элдик тажрыйбаны талдоо жогорку кесиптик билим берүүнү модернизациялоонун эң маанилүү ресурсу болуп саналат. Концептуалдык деңгээлде пайдалуу тажрыйбаны чет өлкөлүк педагогиканын салыштырма негиздери, жогорку кесиптик мектепти теориялык жактан изилдөө аркылуу аныктоого болот, бул өздүк педагогикалык инновациялардын потенциалын калыптандырууга мүмкүндүк берет.

Билим берүүнүн ар кандай маселелери азыркы илимпоз-педагогдор тарабынан интенсивдүү иштелип чыгууда. Алсак, салыштырма педагогикада мурда белгилүү болгон окумуштуулар Б.Л. Вульфсон, А.Н. Джуринский, Н.Д. Никандров (Россия), Ф. Альтбах, М. Эскштейн (АКШ), Ю. Шрайвер (Германия), К.А. Торрес (Аргентина), М. Кроссли, Н. Грант (Улуу Британия), С. Судзуки, С. Каванобе (Япония), Гу Мингуан (Кытай) ж.б. менен катар У.И. Бражник (Россия), М. Брэй (Гонконг), Д. Паломба (Италия), М. Перейра

(Испания), Т. Винтер-Янсен (Дания), Ч. Майорек (Польша), Д. Валь Руст (Франция), А. Кусаинов (Казакстан), Н. Капранова (Белоруссия), Чжоу Сяомань (Кытай), Й. Гондо, Ю. Савано, Т. Эндо, Х. Одзима (Япония) ж.б. сыяктуу жаңы ысымдар пайда болду.

Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын өнүгүү процесстери азыркы этабында кыргыз окумуштууларынын изилдөө предмети катары ар кыл аспекттерде А. Алимбеков, Н.А. Асипова, И.Б. Бекбоев, И.С. Болджурова, К.Д. Добаев, Н.К. Дюшеева, А.Э. Измайлов, А.Т. Калдыбаева, Ж.К. Каниметов, В.Л. Ким, Э.М. Мамбетакунов, А.М. Мамытов, Л.П. Мирошниченко, А.К. Наркозиев, Т.Э. Уметов, К.Д. Шаршекеева ж.б. эмгектеринде чагылдырылган.

Салыштырма педагогика боюнча изилдөөлөр Кыргызстанда азыркы этабында өлкөдөгү тарыхый кайра өзгөрүүлөргө байланыштуу акырындап өнүгүүгө бет алды. Республиканын жогорку билим берүү тармагындагы эл аралык кызматташтыгынын негизги багыттарын жана көрсөтмөлөрүн изилдөө аркылуу Кыргызстандын билим берүү системасындагы кайра түзүүлөр жана анын дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине интеграциялоо маселелери салыштырма педагогика боюнча (Н.А. Асипова (2020-ж.), К. Бообекова (2001-ж.), Ш. Джусенбаев (1999-ж.), К.Д. Добаев (2012-ж.), Г.Т. Карабалаева (2019-ж.), А.М. Мамытов (2010-ж.), А.К. Наркозиев (2011-ж.), Т.В. Панкова (2006-ж.), М.Р. Рахимова (1998-ж.), Э.Р. Сакимбаев (2009-ж.), Ш.Ч. Султанбеков (2015-ж.), Э.А. Супатаева (2012-ж.), К.А. Шаршекеева (2001-ж.), салыштырма тарых жана саясат таанууда (А.Б. Абдрашев (2010-ж.), Н.Б. Бийарсланов (2000-ж.), Е.В. Галимова (2006-ж.), Н.У. Курбанова (2001-ж.), К.Ч. Султанбеков (2017-ж.), И.В. Халанский (2000-ж.), Т.Ф. Черноус (2007-ж.) ж.б.) боюнча окумуштуулардын илимий изилдөөлөрүнүн предмети болуп калды.

Изилдөөлөрдүн мындай түрүнө болгон кызыгуу салттуу, ошондой эле Кыргызстан үчүн пайдалуу жана кызыктуу, себеби чет элдик тажрыйба бул дагы да көп жылдар бою орун алып келе турган олуттуу академиялык көйгөй. Бул, арийне, илимий-методикалык да көйгөй, себеби теориялык материалдарды билим берүү практикасында жүзөгө ашыруу кажет. Азыркы шарттарда, белгилүү жагдайлардан улам кандайдыр бир кыйынчылыктарды башынан кечирип жаткан кыргыз билим берүү системасы үчүн, бул саясий да көйгөй болуп саналат, анткени, кеп улуттук өзгөчөлүктү сактоо тууралуу болууда. Барган сайын чет элдик билим берүү тажрыйбасын түз берүү жана анын ата мекендик билим берүү тажрыйбасындагы үстөмдүк кылуусу дүйнөлүк стандарттын деңгээлине жетүүнүн эң натыйжалуу каражаты жана эң кыска жолу катары каралууда.

Жүргүзүлгөн талдоо алардын ортосундагы бир катар **өзгөчөлүктөрдү** аныктоого мүмкүндүк берди:

- ата мекендик педагогдор тарабынан чет элдик педагогикалык инновациялар жөнүндө жеткиликтүү маалыматтын жоктугунан улам жана япон билим берүү практикасында көрсөтүлгөн жогорку билим берүү тармагындагы заманбап жетишкендиктерди изилдөө зарылдыгы;

- Кыргызстандагы жогорку билим берүүнү реформалоо үчүн

Япониядагы жогорку билим берүүнүн көйгөйүн Кыргызстандагы жогорку билим берүүнүн азыркы абалы менен салыштыруу;

- ата мекендик окутуучуларды эл аралык кызматташууга жана заманбап адистерди даярдоодо ошол тажрыйбаны колдонууга (актуалдаштыруу) демилгелөө.

Саналып өткөн өзгөчөлүктөр изилдөөнүн багытын жана көйгөйүн аныктады: Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүүсүн изилдөө, аларды өздөштүрүү, салыштыруу жана жогорку билим берүү системасынын өнүгүү тажрыйбасын пайдалануу.

Бул көйгөйдүн мааниси жана актуалдуулугу, анын теориялык жана практикалык жактан жетишсиз иштелгендиги изилдөөнүн темасын аныктоого негиз болду: **Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоо.**

Диссертациянын темасынын изилдөөнүн артыкчылыктуу багыттары, негизги илимий программалар (долбоорлор), билим берүү жана илимий мекемелер тарабынан жүргүзүлүүчү негизги илимий иш-чаралар менен байланышы. Диссертациялык иш «Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүүнүн стратегиялык багыттарында» коюлган милдеттер менен шартталган жана И. Арабаев атындагы КМУнун педагогика кафедрасында 2017-2022-жж. илимий-изилдөө иштеринин тематикалык пландары менен бирдикте аткарылган.

Изилдөөнүн максаты: Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын абалын жана өнүгүү тенденцияларын теориялык жактан негиздөө, талдоо жана салыштырма-тектеширме мүнөздөмөсүн берүү.

Коюлган максатка жетүү диссертацияда **төмөнкү милдеттерди** чечүү аркылуу ишке ашырылды:

1. Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоонун теориялык негиздерин системалаштыруу.
2. Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоонун методологиялык мамилелерин жана уюштуруу методдорун аныктоо.
3. Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасына салыштырма-тектеширме талдоо жүргүзүү жана ата мекендик билим берүү системасын өнүктүрүү үчүн сунуштарды сунуштоо.

Алынган натыйжалардын илимий жаңычылдыгы: жогорку билим берүү системасынын салыштырма анализинин маңызынын жана мазмунунун теориялык негиздери аныкталды, Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасына талдоо жүргүзүлдү; Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасынын салыштырма анализин уюштуруунун методологиялык мамилелери жана методдору аныкталды; Кыргызстанда японтаануу илиминин калыптануу тарыхы иликтенди; Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасынын абалына жана өнүгүү тенденцияларына салыштырма-тектеширме талдоо жүргүзүлдү жана ата мекендик билим берүү системасын өнүктүрүү үчүн сунуштар сунушталды.

Алынган натыйжалардын практикалык мааниси: жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоонун маңызынын жана мазмунунун теориялык негиздери аныкталды; Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасына талдоо жүргүзүлдү; Япониянын жогорку билим берүү системасынын оң тажрыйбасын өздөштүрүү аркылуу Кыргызстандын жогорку билим берүү системасын өркүндөтүү боюнча сунуштар иштелип чыкты; Изилдөөнүн теориялык жоболору жана тыянактары студенттерди, магистранттарды, докторанттарды даярдоодо жана окутуучулардын квалификациясын жогорулатуу курстарында колдонулушу мүмкүн.

Диссертациядагы коргоого сунушталган негизги жоболор:

1. Жогорку билим берүү системасынын салыштырма анализинин маңызынын жана мазмунунун аныкталган теориялык негиздери, азыркы учурда анын өнүгүүсүнүн негизги багыттары: дүйнөлүк деңгээлдеги жогорку билим берүүнүн сапатын камсыз кылуу; билим берүүнү, илимди жана маданиятты интерулутташтыруу, дүйнөлүк билим берүү, илимий жана маданий чөйрөгө кошуу болуп саналган Япониянын жогорку билим берүү системасынын өзгөчөлүктөрү. Кыргызстандын жогорку билим берүү системасында учурда жүргүзүлүп жаткан реформалардын үч багыты боюнча билим берүүнү, илимди, инновацияны жана өндүрүштү интеграциялоо; жогорку билим берүүнү интерулутташтыруу; академиялык жана финансылык потенциалды жогорулатуу үчүн университеттердин өз алдынчалыгын кеңейтүү.

2. Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын өзгөчөлүктөрүн салыштыруу менен, ар түрдүү системалык, тарыхый, цивилизациялык, маданий, салыштырма, социологиялык, прогноздоочу методологиялык ыкмалардын колдонулушу. Изилдөө методдорунун ичинен жетектөөчү метод катары теориялык метод адабий жана архивдик булактарды, педагогикалык басма сөздүн материалдарын салыштырма-тектеширме, салыштырматарыхый талдоо, сапаттык талдоо үчүн фактылык материалдардын басымдуу көлөмүн пайдаланууда сурамжылоо, байкоо жүргүзүү, суроо, тажрыйбаны өздөштүрүп изилдөө, интервью жана баарлашуу методдорун колдонуу.

3. Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасынын жалпы белгилерин жана өзгөчөлүктөрүн, жогорку билим берүүнүн абалын жана өнүгүү перспективаларын аныктоо менен салыштырма талдоо; Япониянын жогорку билим берүү системасынын оң тажрыйбасын өздөштүрүү аркылуу Кыргызстандын жогорку билим берүү системасын өркүндөтүү.

Изденүүчүнүн жеке салымы: изденүүчү тарабынан жогорку билим берүү системасынын салыштырма анализинин маңызы менен мазмунунун теориялык негиздери, Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын өзгөчөлүктөрү талданды; тарыхый-педагогикалык илимдин жана салыштырма педагогиканын мазмундук-теориялык талаасы Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасынын калыптануу жана өнүгүү тарыхын салыштырма-тектеширме талдоонун жана жалпылоонун натыйжалары менен толукталды; Кыргызстанда японтаануу илиминин калыптануу тарыхы иликтенди; япон тилин үйрөнүүчүлөрдүн муктаждыктарын талдоо ыкмалары иштелип чыкты; япон тилин билүү деңгээлин аныктоо

боюнча студенттин бирдиктүү портретин түзүү максатында студенттик карта түзүлдү; Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасына салыштырма-текештирме талдоо жүргүзүлүп, алардын жалпылыгы жана айырмачылыктары белгиленди, Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын абалы жана өнүгүү тенденциялары аныкталды, ошондой эле ата мекендик билим берүү системасын өнүктүрүү үчүн сунуштар сунушталды.

Изилдөөнүн натыйжаларын апробациялоо жана жайылтуу: изилдөө иштеринин жүрүшүндө диссертациянын негизги жоболору, теориялык маселелери, практикалык натыйжалары кафедранын жыйындарында, ошондой эле И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинде (2021-2023-жж.), Эл аралык «Ала-Тоо» университетинде (2022-ж.), Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинде (2022-2023-жж.) жыл сайын өтүүчү ЖОЖдор аралык илимий-практикалык конференцияларда баяндалып, талкууланды; “Билим берүүдөгү интеграция маселелери жана мамилелер: И. Арабаевдин агартуучулук жана коомдук-саясий ишмердигинин улантылышы, заманбаптуулугу” аталышындагы эл аралык илимий-практикалык конференциясында баяндама жасалды, педагогикалык профилдеги түзүмдөрдүн кызматкерлерине жана жетекчилерине баяндама үчүн корутундуларды түзүү жана жалпылоо; мамлекеттик басылмаларда көйгөйлүү материалдарды жарыялоо, илимий эмгектердин жыйнактарында изилдөө материалдарын басып чыгаруу иштери аткарылган.

Диссертациялык изилдөөлөрдүн натыйжаларынын басылмаларда чагылдырылышы: изилдөөнүн жыйынтыктарынын негизинде 9 макала, анын ичинде РИНЦ системасында 2 макала жарык көрдү.

Диссертациянын түзүлүшү жана көлөмү. Диссертация изилдөөнүн илимий негизи камтылган киришүүдөн, үч баптан жана алардын тыянактарынан, жалпы корутундудан, адабияттардын тизмесинен, тиркемеден турат. Жалпы көлөмү – 178 бет.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилдөөнүн актуалдуулугу, максаты жана милдеттери, илимий жаңычылдыгы, практикалык мааниси, коргоого сунушталып жаткан негизги жоболор, изденүүчүнүн ишке кошкон жеке салымы жана анын ишинин негизинде басылып чыккан басылмалары, диссертациянын түзүмү жана көлөмү берилет.

Биринчи бап «Жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоонун теориялык негиздери Кыргызстандын жана Япониянын мисалында», ар түрдүү теориялык булактардын негизинде жогорку билим берүү системасынын салыштырма анализинин маңызы жана мазмунунун негизги концепциялары талданды, Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүүсүнүн өнүгүшүнө ретроспективдүү мүнөздөмө берилген, учурдагы жогорку билим берүү системасынын өнүгүшүнүн негизги тенденциялары, изилдөөнүн биринчи милдети катары белгиленип, эки өлкөнүн билим берүү системасынын азыркы жалпы дүйнөлүк тенденциялар-

дын таасири астында берилген.

Учурдагы тарыхый этап дүйнөнүн көптөгөн өлкөлөрү үчүн транзиттин этабы болуп калды. Азыркы көйгөйлөрдүн көбү өткөөл кырдаал менен түшүндүрүлөт. Бул Кыргызстан менен Японияны да кыйгап өткөн жок. Ошондуктан Кыргыз Республикасы жана Япониянын билим берүү системасы ушул тарыхый этапта кантип өнүгүп жаткандыгын, анын айрым тогоолорунда кандай процесстер жүрүп жаткандыгын, мунун баары элдин тарыхый тажрыйбасы жана каада-салттары менен кантип байланышкандыгын изилдөө өтө маанилүү.

Азыркы учурда Кыргызстандын коомдук турмушунун ар кыл тармактарындагы болуп жаткан терең өзгөрүүлөр калыптанып калган жогорку билим берүү системасынын терең кайра карап чыгуунун зарылдыгын талап кылды.

Чет өлкөлөрдөгү педагогикалык тажрыйбаны, тарбиялоо жана окутуунун теорияларын салыштырып изилдөө өз өлкөбүздө билим берүүнүн рационалдуу системасын түзүү жана өркүндөтүү үчүн үлгү катары кызмат кылат. Салыштырма педагогика илим катары билим берүүнүн теориясынын жана практикасынын өнүгүшүнүн эл аралык тажрыйбасын салыштырма планда объективдүү изилдөөгө багытталган. Ата мекендик жана салыштырма педагогиканын милдеттери чет өлкөлөрдөгү билим берүү жана тарбиялоо тармагында жүрүп жаткан процесстерди изилдөөгө, ата мекендик педагогиканы жана мектепти өнүктүрүүнү өркүндөтүү үчүн өбөлгө катары педагогикалык кубулуштардын жана тенденциялардын позитивдүү жана терс жактарын аныктоого барып такалат. Ошону менен бирге, салыштырма педагогиканын өзүнүн так аныкталган изилдөө предмети бар – бул дүйнөнүн ар кайсы өлкөлөрүнүн билим берүү системалары, жана алардын көп түрдүүлүгү.

Салыштырма педагогикада Япониянын мурда белгилүү окумуштуулары С. Судзуки, С. Каванобе менен катар Й. Гондо, Ю. Савано, Т. Эндо, Х. Одзима сыяктуу жаңы лидерлер жана ысымдар пайда болгон.

Салыштырма педагогика боюнча изилдөөлөр Кыргызстанда азыркы этабында өлкөдөгү тарыхый кайра өзгөрүүлөргө байланыштуу акырындап өнүгүүгө бет алды. Республиканын жогорку билим берүү тармагындагы эл аралык кызматташтыгынын негизги багыттарын жана көрсөтмөлөрүн изилдөө аркылуу Кыргызстандын билим берүү системасындагы кайра түзүүлөр жана анын дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине интеграциялоо маселелери салыштырма педагогика боюнча (Н.А. Асипова, К. Бообекова, Ш. Джусенбаев, К.Д. Добаев, Г.Т. Карабалаева, А.М. Мамытов, А.К. Наркозиев, Т.В. Панкова, М.Р. Рахимова, Э.Р. Сакимбаев, Ш.Ч. Султанбеков, Э.А. Супатаева, К.А. Шаршекеева), салыштырма тарых жана саясат таанууда А.Б. Абдрашев, Н.Б. Бийарсланов, Е.В. Галимова, Н.У. Курбанова, К.Ч. Султанбеков ж.б.) боюнча окумуштуулардын илимий изилдөөлөрүнүн предмети болуп калды.

Акыркы бир нече жылда кыргыз адистери тарабынан жүргүзүлгөн салыштырма-педагогикалык изилдөөлөр, албетте, салыштырма

педагогиканын өнүгүшүнө тиешелүү деңгээлде салым кошуп, илимий жактан алганда, аны курчап турган көп полярдуу жана көп катмарлуу дүйнөлүк билим берүү мейкиндигин илимий көз караштан таанууга мүмкүндүк берет.

Азыркы учурда Кыргызстанда 73 ЖОЖ иштеп келет, алардын 33ү – мамлекеттик, 40ы – жеке менчик окуу жайлары. 25 мамлекеттик ЖОЖ Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин түздөн-түз карамагында жана 8 мамлекеттик ЖОЖ профилдүү, тийиштүү министрликтерге тиешелүү болушат. 20 ЖОЖ республиканын аймактарында жайгашкан. Акыркы 5 жыл аралыгында ЖОЖдордун саны, негизинен жеке менчик билим берүү мекемелерин ачуунун эсебинен кыйла көбөйгөн.

Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларында бардыгы 230 миңден ашык студент билим алууда, алардын 128,3 миңи окутуунун күндүзгү формасынын студенттери болуп саналышат. Мамлекеттик бюджеттин эсебинен республиканын ЖОЖдорунда студенттердин 16%ы билим алышат, контракттык негизде 84% студент окуйт. Кыргыз Республикасынын ЖОЖдорунда 40 миңден ашык чет элдик студент билим алат. Республикада чет элдик жарандарды гана (Индия, Пакистан) окууга кабыл алууну жүзөгө ашырып келген, окутуу англис тилинде жүргүзүлгөн медициналык жогорку окуу жайлар да ийгиликтүү иш алып барып келет.

Кыргыз Республикасындагы Жогорку кесиптик билим берүү системасын өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттары болуп төмөнкүлөр саналат: ЖОЖдорду университет 4.0 трансформациялоо: билим берүүнү + илимди + инновацияны интеграциялоо = экономикалык өнүгүү; ЖОЖдордун академиялык жана финансылык эркиндигин өнүктүрүү (билим берүү динамикалык түрдө өзгөрүп жаткандыктан жана өнүгүү үчүн барган сайын көбүрөөк материалдык чыгымдарды талап кылгандыктан, университеттердин өзүн-өзү жөнгө салуусу жана өзүн-өзү каржылоосу үчүн шарттарды түзүү зарыл); илимий долбоорлорду каржылоону жана илимий-педагогикалык кадрларды даярдоону реформалоо: өндүрүш менен интеграцияланган долбоорлорду каржылоо, дүйнөлүк илимий мейкиндикке интеграциялоо, PhD докторантураны киргизүү аркылуу илимий кадрларды даярдоонун сапатын жогорулатуу; ЖОЖдорду эки типке бөлүү: изилдөөчүлүк жана прикладдык (колдонмо).

Жогорку кесиптик билим берүү системасында бул этапта үч негизги багыт боюнча реформалар жүргүзүлүүдө: билим берүүнү, илимди, инновацияларды жана өндүрүштү интеграциялоо; жогорку кесиптик билим берүүнү интерулутташтыруу; университеттердин академиялык жана финансылык потенциалын жогорулатуу боюнча өз алдынчалыгын кеңейтүү, бул ЖОЖдордун өзүн-өзү жөнгө салуусу жана өзүн-өзү каржылоосу үчүн шарттарды түзөт, ошондой эле билим берүү программаларынын көп түрдүүлүгүн, вариативдүүлүгүн өнүктүрүүнү камсыз кылат, бул жогорку кесиптик билим берүү системасынын мамлекеттин гана эмес, ошондой эле жеке адам, инсан тарабынан коюлган, ар кандай социалдык жана кесиптик топтордун, рынок экономикасынын, аймактардын ж.б суроо-талаптарына максаттуу багыт алууга негизделет.

Япониянын жогорку билим берүү системасы парадоксалдуу. Бир жагынан алганда, акыркы ондогон жылдардагы ыкчам интерулутташтыруу процессте-

рине карабастан, ал азыркыга чейин, модернизацияга бардык жагынан каршы туруу менен, дүйнөдөгү эң консервативдүү жана оригиналдуу процесстердин бири бойдон калууда. Өткөн кылымдын ортосуна чейин бул система япон маданиятында тамыр жайган “нихондзин/гайдзин” (“япон/башка жактан келген”) карама-каршылыкты кайра жаратуу үчүн иштеген. Экинчи жагынан, дал ошол билим берүү реформалары аркылуу япон коомунун XIX кылымдын аягындагы биринчи модернизациялоодон баштап, батыш модели боюнча япон жогорку билиминин пайдубалын түптөгөн жана билим берүү мекемелеринин салттуу обочолонуусуна жана тоталдык көз карандылыгына каршы келген, акыркы реформалар менен аяктаган жаңылануусу ар дайым болуп турган.

2000-жылы окуу жана илимий-изилдөө иштерине каражаттарды бөлүштүрүүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу максатында университеттердин ишмердүүлүгүнө мониторинг жүргүзүү боюнча Улуттук институт түзүлгөн. 2001-жылы Япониянын Өнөр жай жана илим министрлиги менен Билим берүү министрлиги Билим берүү, маданият, спорт, илим жана технология министрлигине бириктирилген. Реформанын оң натыйжасы университеттерди жана илимий институттарды интеграциялоо процессинин башталышы болду. Бул процесс табигый илимдер тармагында эң активдүү. Учурда жогорку окуу жайларында иштеп жаткан илим-изилдөө институттарынын төрт тобу түзүлгөн. Кийинки мезгилде ири бизнес саясаты университеттерге карата каржылык жардамды көбөйтүүгө да багытталган. Бюрократиялык кыйынчылыктарга карабастан, каржылык каражаттардын жалпы суммасынын үчтөн экиси жеке менчик ЖОЖдорго эмес, улуттук университеттик корпорацияларга берилет. Япониядагы билим берүү реформасынын негизги жетишкендиктери – бизнес менен билим берүүнүн кооперациясы, илимий борборлор менен университеттердин интеграциясы, ЖОЖдордун административдик автономиясы.

Заманбап чакырыктар ЖОЖдордун интерулутташуу жана эл аралык рынокко чыгуу зарылдыгына алып келди. Мамлекеттик көзөмөлдүн кыскарышы жана университеттик автономиянын өсүшү азыркы шарттарда өздөрүнүн өнүгүү стратегиясын иштеп чыгып, ишке ашыра ала турган ЖОЖдордун жопкерчилигин жогорулатуу үчүн шарттарды түздү. Бирок автономиянын жогорулашы билим берүү кызматтарынын рыногунда жаңы стратегияларды издөөнүн курч зарылдыгын аныктоо менен, мыйзамченемдүү түрдө тобокелдиктердин көбөйүшүнө алып келди. Япон ЖОЖдоруна заманбап демографиялык, экономикалык жана саясий кырдаалдарда атаандаштыкка туруктуулукту камсыз кылууга жөндөмдүү изилдөөчүлүк түзүмдөрдүн жана жогорку билим берүү институттарынын активдүү интеграциясына негизделген илимий потенциалды жогорулатуу стратегиясы, жана интерулутташтыруу стратегиясы мунөздүү. Япониянын билим берүү системасы салыштырмалуу жаш экендигине карабастан, ал Тынч океан аймагында гана эмес, жалпы дүйнө жүзүндө мыкты системалардын бири болуп саналат деп ишенимдүү айтууга болот. Япондуктар, педагогикалык илимдин бардык акыркы жетишкендиктерин япон социумун куруунун өзгөчөлүктөрү менен синтездеп, өз өлкөсүнө экономикалык өсүштүн таасирдүү темпин гана эмес, ошондой эле жашоонун кыйла жогорку деңгээлин камсыз кыла алышты.

Алар башкалардан мурдараак өлкөдөгү натыйжалуу билим берүү системасын автоматташтыруунун жогорку деңгээли менен уюштуруу милдеттүү гана эмес, ал өтө маанилүү жана олуттуу экендигин түшүнүшкөн. Ошондуктан, бул өлкөнүн экономикалык жана социалдык өнүгүүсүнүн ири үлүшү, бул сабаттуу курулган билим берүү системасынын натыйжасы деп ишенимдүү айтууга болот.

«Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоонун материалдары жана методдору» аттуу экинчи бапта изилдөөнүн экинчи милдетине ылайык Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоону уюштуруунун методологиялык мамиле-ыкмалары, изилдөө методдору камтылган.

Салыштырма изилдөөлөр актуалдуу коомдук жана билим берүүчүлүк көйгөй катары көпчүлүк эл аралык уюмдардын көңүл чордонунда турат: ЮНЕСКО, Европа Бирлиги, Европа Кеңеши, Экономикалык кызматташуу жана өнүгүү уюму. Бул көйгөйлөрдүн үстүндө көптөгөн илимий коомдор жана ассоциациялар иштеп жатышат.

Салыштырма педагогиканын методологиясы ар кайсы өлкөлөрдүн билим берүү системасын салыштырма изилдөөлөрдү жүргүзүүгө жана ата мекендик билим берүү системасын өнүктүрүүнү оптималдаштыруу үчүн чет мамлекеттердин алдыңкы тажрыйбасын пайдаланууга мүмкүндүк берет. Белгилүү болгондой, ар бир өлкө өзүнүн билим берүү системасын бүгүнкү күндө башка мамлекеттердеги окшош системаларга салыштырганда кантип баалана тургандыгын түшүнүшү керек. Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүүсүн салыштыруу менен, биз методологиялык мамиле-ыкмалардын алсак, системалык, тарыхый, цивилизациялык, маданий, салыштырма, прогноздоочу өндүү көп түрдүүлүгүн пайдаланабыз.

Салыштырма педагогиканын методдору методологиялык мамиле-ыкмалар менен түздөн-түз байланышкан жана алар менен аныкталат. Изилдөө методдорунун ичинен жетектөөчү метод **теориялык метод** катары адабий жана архивдик булактарды, педагогикалык басма сөздүн материалдарын салыштырма-тектештирме, салыштырма-тарыхый талдоо, анын сапаттык анализи үчүн ири көлөмдөгү фактылык материалдарды колдонууга мүмкүндүк берет. Студенттерге маалымат булактарын талдоо үйрөнүүнүн жана изилдөөнүн эң маанилүү методу болуп саналат. Негизги метод салыштырма талдоо болуп саналары, талашсыз. Салыштыруу окшош билим берүү системаларын талдоо үчүн, ал эми тектештирме талдоо салыштыруу үчүн олуттуу негиздер жок болгон учурда колдонулат. Салыштырма педагогикада компаративисттер тарабынан кеңири колдонулган изилдөөнүн жалпы илимий ыкмалары конкреттүү методдор менен айкалышта колдонулат. Сурамжылоо, тажрыйбаны изилдөө, интервью жана баарлашуу педагогикалык изилдөөлөрдө дайыма колдонулуп келген методдор болуп саналат. Бирок салыштырма билим берүүдө алардын өзүнүн спецификасы болот.

Жогорку кесиптик билим берүү квалификациялардын улуттук системасына ылайык орто жалпы, орто кесиптик жана жогорку кесиптик

билим берүүнүн базасында инсандын өзүнүн билимин тереңдетүүдөгү жана кеңейтүүдөгү керектөөлөрүн канааттандыруу максатында бакалаврларды, адситерди жана магистрлерди даярдоо жана кайра даярдоону камтыйт.

Кыргызстандын жогорку билим берүү системасы азыркы учурда өз ара аракеттенүүчү: программалар, мамлекеттик стандарттар жана талаптар, мекемелер жана уюмдар, башкаруу органдары сыяктуу бир нече компоненттерден турат.

Үзгүлтүксүздүк, өмүр бою билим берүүнү куруунун зарыл шарты катары, биринчи кезекте, ар кандай деңгээлдеги жана багыттагы билим берүү программаларына, мамлекеттик билим берүү стандарттарына, б.а. так ошол компоненттер, ар кандай деңгээлдеги билим берүүнүн мазмунун жана технологияларын аныктап, ишке ашырат, бул табигый нерсе, анткени ырааттуулук белгилүү бир билим берүү системасынын жаңы сапатка өтүү процессинде өнүгүүсүнүн белгилүү этаптарынын өз ара байланышын камсыз кылат.

Жогорку кесиптик билим берүү программалары кесиптик жогорку билим берүүчү окуу жайларында (жогорку окуу жайлары: институт, академия, университет, консерватория ж.б.) жүзөгө ашырылат. Магистрлерди даярдоо программасы Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын илимий-изилдөө институттарында, ошондой эле Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары менен биргеликте ишке ашырылышы мүмкүн.

Япониянын жогорку билим берүү системасы парадоксалдуу. Бир жагынан алганда, акыркы ондогон жылдардагы ыкчам интерулутташтыруу процесстерине карабастан, ал азыркыга чейин, модернизацияга бардык жагынан каршы туруу менен, дүйнөдөгү эң консервативдүү жана оригиналдуу процесстердин бири бойдон калууда.

Япониянын жогорку билим берүү системасынын негизги айырмалоочу өзгөчөлүгү, бул анын иерархиялуулугу болуп саналат. Иерархиялуулук – Япониянын жогорку билим берүү системасынын университеттик жана университеттик эмес секторлорунун айырмалоочу өзгөчөлүгү. Катуу бекем иерархиялуулук (көп учурда «кесилишпеген», б.а. автономдуу жана бири-бирине көз каранды эмес) университеттик да, ошондой эле университеттик эмес секторлорду да камтыйт.

Бакалавриаттын милдети – бул системаны колдоп кармап туруу үчүн зарыл болгон адистерди даярдап чыгаруу, магистратуранын милдети – анын өнүгүшүн долбоорлоого жөндөмдүү демилгелүү аналитиктерди даярдоо.

Япон реформасы университеттин башкаруусун либералдаштыруу жана анын терс кесепеттеринен качуу аракети. Континенталдык моделдин айрым өлкөлөрүндө ишке ашырылган жогорку билим берүүнү ырааттуу мамлекеттен ажыратуу модели институционалдык жана маданий чектөөлөр менен бөгөттөлгөн. Ошондуктан, бул жерде мамлекеттик борборлоштурулган билим берүү системасына “рыноктун логикасын” киргизүүнүн дагы бир башка ыкмасы табылган.

Улуттук билим берүү системалары өзүнүн түзүмү жана билим берүү программаларынын мазмуну боюнча көп түрдүү болгондугуна байланыштуу ар кайсы өлкөлөрдүн жетишкендиктерин салыштыруу жана алардын улуттук жана эл аралык деңгээлдеги максаттарга алгалашына көз салуу оңой эмес болушу мүмкүн. Дүйнөлүк деңгээлде билим берүү системаларынын аспектилерин жана процесстерин түшүнүү жана туура чечмелөө үчүн маалыматтардын салыштырылышын камсыз кылуу өзгөчө маанилүү. Евро биримдик өлкөлөрүндө, башка өлкөлөрдө, анын ичинде Японияда квалификациялардын системалардын ар түрдүүлүгүндө билимди, квалификацияларды жана дипломдорду салыштыруу механизмдерин иштеп чыгуудан турган белгилүү бир конвергенцияга карай айкын тенденциялар бар.

Япониянын университеттеринде автономияны өнүктүрүү процесстери, ошондой эле Кыргызстандагы, мисалга алсак, өздүк мамлекеттик стандарттарды, окутуу программаларын түзүү, университеттин бюджети, уюштуруучулук түзүмү жана кадр маселелерин чечүү сыяктуу автономиянын окшош процесстери Кыргыз Республикасынын Президентинин 2022-жылдын 18-июлундагы “Кыргыз Республикасынын жогорку кесиптик билим берүү уюмдарынын потенциалын жана атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу боюнча чаралар жөнүндөгү” Жарлыгынын негизинде өзгөчө макам ыйгарылган беш жогорку окуу жайына берилген.

Үчүнчү бап “Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системаларынын абалын жана өнүгүү перспективаларын салыштырма-тектештирме талдоо” деп аталып, изилдөөнүн үчүнчү милдетине дал келет, мында Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системаларына салыштырма-тектештирме талдоо берилет жана ата мекендик билим берүү системасын өнүктүрүү үчүн сунуштар сунушталат.

Япония жогорку технологияларды импорттоочу жана экспорттоочу ири өлкөлөрдүн бири, жогорку илимий-техникалык потенциалдын өлкөсү, илимий-техникалык прогресстин лидери, улуттук экономиканын дээрлик бардык тармактары илимди карманган жана технологиялык жактан алдыңкы өлкө болуп саналат. Бирок дүйнөдө атаандаш өлкөлөр көп, Япония дүйнөдөгү өзүнүн алдыңкы позициясын жоготууну каалабайт. Көп жагынан дал ушул жагдай өлкөдө технополис программасын иштеп чыгууда эске алынган. Дүйнөлүк практика көрсөткөндөй, ири жана абройлуу лабораториялар гана жаңы технологияны өздөштүрүп, өлкөнүн бүтүндөй экономикасы үчүн зарыл болгон тейлөөчү түзүмдөрдү өнүктүрө алат же тарта алат. Бул жагынан алганда, Япониянын тажрыйбасы эң сонун мисал боло алат.

1982-жылы эле Японияда «Технополис» мамлекеттик масштабдуу долбоору ишке киргизилип, ага ылайык ири илимий-изилдөөчүлүк борборлор (технополистер) түзүлө баштаган. Технополистерди түзүү, биринчи кезекте, өлкөнүн салыштырмалуу артта калган райондорунда, Тынч океандын өнөр жай алкагынын чет жакаларында экономикалык ишти жандандыруу үчүн жагымдуу өбөлгөлөрдү түзүү, жеке капиталды кеңири

тартуу үчүн пландаштырылган.

Азыркы учурда Японияда ар түрдүү объектилерди камтыган жана өлкөнүн экономикасында абдан маанилүү ролду ойногон жалпы улуттук мүнөздөгү 19 технополистен турган ири масштабдуу система иштеп жатат. Көпчүлүк технополистер «чек арадагы технологиялар» борборлорун, ошондой эле биргелешкен изилдөөлөр жана венчурдук бизнес үчүн инкубаторлорду түзүүдө.

Көпчүлүк технополистердин илимий өзөгүн университеттер гана эмес (Хоккайдо, Акита, Хиросима, Кагосима, Цукуба), ошондой эле Нагаока Табигый илимдер жана технология колледжи, Хамамацу медициналык колледжи, Тояма медицина жана фармакология колледжи, Кумамото инженердик колледжи ж.б. өндүү башка окуу жайлары да түзөт.

XXI кылымдын акыркы чейрегинде дүйнөнүн алдыңкы өлкөлөрүндө жогорку билим берүү тармагы кескин түрдө кеңейди. Бул процесс экономикалык прогрессте жогорку мектептин ролунун өсүшүн, турмуштук идеалдар жөнүндөгү идеялардын байышын чагылдырган. Студенттик жамааттын социалдык курамы байкаларлык түрдө өзгөрдү: ал демократиялуу болуп калды, университеттин жана университеттен тышкаркы жогорку билим берүү программаларынын мазмуну өзгөрүүдө, бирок ошондой эле жогорку мектептин өсүшү жана билим сапатынын төмөндөшү байкалууда.

Жүргүзүлгөн талдоонун негизинде Кыргыз Республикасындагы жогорку кесиптик билим берүү системасы ыкчам өнүгүү процессинде деген тыянак чыгарууга болот. Талдоо өлкөнүн калыптануусунун ар кайсы этаптарында өсүү, кесиптик даярдык учурдагы актуалдуу көйгөйлөрдү чечип келгендигин көрсөттү. Башка бардык системалар сыяктуу эле, жогорку кесиптик билим берүү системасы өзүнүн өнүгүшүнүн бардык көрсөткүчтөрү боюнча коомдогу болуп жаткан динамикалык өзгөрүүлөрдүн көчүрмөсү болуп саналат.

XX кылымдын экинчи жарымында, Япон өкмөтү азыркы жогорку билим берүү системасын (жогорку кесиптик билим берүү) өзгөртүү демилгесин көтөргөн эмес жана жеке менчик университеттердеги билим берүүнүн сапатына көзөмөл жүргүзгөн эмес. Билим берүү министрлигинин алдында түзүлгөн “Жеке менчик университеттерде билим берүү стандарттары боюнча комитет” лицензияларды берүүдө жеке менчик ЖОЖдорго олуттуу текшерүү жүргүзгөн эмес, анткени мыйзамга ылайык, жеке менчик университеттердин, өздөрүнө мураскор шайлоого укуктары бар президенттери өздөрү гана бул комитеттин мүчөлөрү боло алышат. Билим берүү министрлиги бул комитетте такыр эле өкүл болгон эмес, ал эми каржылык колдоосуз анын расмий эмес таасири да болбойт. Натыйжада, билим берүү системасынын башка бөлүктөрүнө, ошондой эле башка өлкөлөргө салыштырмалуу, Япониянын ЖОЖдорунун арасында жеке менчик окуу жайлардын үлүшү өзгөчө жогору болуп чыкты. Мына ушундай кырдаалдан улам, XIX кылымдын башында жеке менчик япон ЖОЖу баасы кымбат жана пайдасы аз уюмдун образы болуп калды.

Азыркы мыйзамдык-ченемдик актыларды талдоо, азыркы учурдагы Япониянын билим берүү саясатынын негизги максаты чөйрөгө жараша иш-аракет кылууга жана салмакталган башкаруучулук чечимдерди кабыл алууга жөндөмдүү, чыгармачыл инсанды тарбиялоо жана даярдоо болуп саналаарын көрсөттү.

Япониянын жогорку билим берүү системасынын азыркы абалын изилдөө Япониядагы жогорку билим берүү мамлекеттик бийликтин негизги инструменттеринин бири экендигин көрсөтүп турат. Жогорку билим алуу мүмкүнчүлүгү өлкөнүн калкынын бардык катмарларынын эмгектик активдүүлүгү үчүн олуттуу стимул болуп кызмат кылат. Өкмөт Япониянын заманбап билим берүүсүнүн негизги максатын өлкөнүн экономикасынын өсүшүнө жараша билим берүүнүн сапатын жогорулатуу деп жарыялайт.

Белгилей кетсек, Японияда Кыргызстандагыдай эле мамлекеттик жана жеке менчик университеттер бар. Мамлекеттик жогорку окуу жайына толук орто мектепти бүтүргөндөр гана кире алышат. Бардык абитуриенттер «биринчи баскычтын (тепкичтин) жетишкендиктеринин жалпы тестин» тапшырышат, бирок тесттен ийгиликтүү өткөндөр гана ЖОЖдордун өздөрү өткөргөн кирүү экзамендерин катышышат. Жогорудагы тесттин баллы абитуриент тандаган университеттин статусуна жана кадыр-баркына түздөн-түз таасир этет.

Билим берүү кызматтарынын дүйнөлүк рыногунда Японияда жогорку билимге болгон суроо-талапка карабастан, бул чет элдиктерге япон тилинде гана толук билим алууга мүмкүнчүлүк берилген жалгыз өлкө экенин жана өз билимдерин Япон тили мугалимдеринин бүткүл Япония ассоциациясынын жана жергиликтүү Агартуу министрлигинин атайын аттестаты менен тастыкталууга тийиш экенин белгилей кетүү керек.

Япониядагы чет элдиктердин көбү жогорку билимди контракттык негизде алышат, ал жылына 380 миң иенден (239 миң сом) 900 миң иенге (567 миң сом) чейин жетет. Көптөгөн Европа өлкөлөрүндөгүдөй эле, мамлекеттик стипендиялар, Япониянын Эл аралык билим берүү ассоциациясынын, Билим берүү министрлигинин стажировка программасы боюнча стипендиялары жана ар кандай жеке фонддордун стипендиялары сыяктуу стипендияларды берүү системасы өтө өнүккөн. Биздин оюбузча, Кыргызстанда мындай система жетишээрлик өнүккөн эмес, ал эми аны өркүндөтүү чет элдик студенттердин арасынан дагы таланттуу жаштарды тартууга мүмкүндүк бермек.

Кыргызстандагы чет элдик студенттердин үлүшү Японияга караганда бир кыйла төмөн, демек, чет элдик студенттерди тартуу менен ата мекендик университеттердин эл аралык рынокто атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн сактап калуу үчүн олуттуу аракеттерди көрүү зарыл. Белгилей кете турган нерсе, Японияда бир катар атайын программалар активдүү иштеп жатат, алардын максаты чет элдик таланттуу жаштарды тартуу болуп саналат.

Япониянын ЖОЖдорун интеграциялоо жана студенттик мобилдүүлүктүн тенденциялары байыркы тарыхка ээ, айрым ЖОЖдор чет элдик студенттерге ыңгайлашууда. Кыргызстанда бул процесс азырынча

жаңы, ЖОЖдорду дүйнөлүк жана аймактык билим берүү мейкиндигине интеграциялоо эми гана башталды. Кыргыз Республикасындагы студенттердин мобилдүүлүгүнүн тенденцияларынын бири болуп, ар кандай мамлекеттер аралык келишимдердин жана долбоорлордун алкагында белгиленген мамлекеттик квоталар боюнча чет өлкөлүк студенттерди кабыл алуу саналат. Кыргызстан студенттерди алмашуу жана Кыргызстанда окутуу боюнча КМШ өлкөлөрүнүн 11 мамлекети менен келишим түзгөн. Кыргызстанда КМШ өлкөлөрүнөн келип билим алып жаткан студенттердин саны акыркы беш жылда 8 миңден 59 миң адамга көбөйгөн, башкача айтканда 8 эсе өскөн.

Билим берүүнү интерурутташтырууну карай турган болсок, Кыргыз Республикасында да, Японияда да, бул жааттагы маселелер мамлекеттик деңгээлде чечилүүдө. Алсак, Японияда “Top Global University” долбоору учурда иштеп жатат, ал 2014-жылдын сентябрында башталган жана 10 жылга эсептелген. Ал Япониянын ЖОЖдорунун эл аралык деңгээлде атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу үчүн түзүлгөн. Ал эми Кыргыз Республикасы азыркы учурда билим берүү кызматтарынын жана илимий программалардын дүйнөлүк рыногунда “өзгөчө статуска” ээ болгон кыргыз университеттеринин тобунун атаандаштык позициясын максималдуу түрдө жогорулатуу иштери жүзөгө ашырылууда. Жалпысынан бул долбоорлор бир максатты, тактап айтканда, дүйнөлүк алдыңкы ТОП-100 университет рейтингине Япониянын ЖОЖдорун жана дүйнөлүк алдыңкы ТОП-1000 университеттин рейтингине Кыргызстандын ЖОЖдорун киргизүү максатын көздөйт.

Япониянын университеттеринде билим берүүнү, илимди жана өндүрүштү интеграциялоонун спецификасы мүнөздүү. Мунун ишенимдүү мисалы катары, өзүнө илим, билим берүү жана өндүрүштүн маанилүү интеграциялык процессин камтыган изилдөөчүлүк парктар же технопарктерди көрсөтүүгө болот.

Кыргызстанда ЖОЖдордун алдында бизнес-инкубаторлорду түзүү боюнча долбоорду ишке киргизүү башталды, долбоор жаштар арасындагы ишкердүүлүктү колдоого багытталган. Студенттер ар кыл тармактарда стартаптарды түзүү жана алдыңкы идеяларды жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушат. Биздин өлкөдө стартаптардын рыногу эми гана өнүгүп келе жатат.

Кесиптик билим берүүнү өнүктүрүүгө жумуш берүүчүлөрдү тартуунун япон модели, немис моделинен айырмаланат, бирок АКШдагы жана башка өлкөлөрдөгү моделдерге окшош. 1948-жылдын аягында Япония өкмөтү жумуш ордунда (өндүрүштө) окутуу программасын кабыл алган. Мамлекет атайын борборлордо жумушчуларды окутууга методикалык колдоо көрсөтүүнү, ошондой эле кызматкерлерди даярдоо маселелери боюнча фирмаларга кеңеш берүүнү жүзөгө ашыруучу Япон кесиптик-техникалык билим берүү ассоциациясын (Нихон санге кунрэн кесе) түзгөн.

Кыргыз Республикасынын экономикасын рыноктук мамилелерге кайра багыттоо кесиптик билим берүү системасында чоң өзгөрүүлөрдү талап

кылды. Ошону менен бирге, билим берүү системасынын аракеттери өлкөнүн экономикалык өнүгүүсү үчүн керектүү натыйжаны азырынча бере элек: өндүрүш ишканаларын жана билим берүү уюмдарын жаш квалификациялуу кадрлар менен толуктоо маселелери көйгөй болууда. Учурдагы кесиптик билим берүү системасынын бул көйгөйдү чечүүгө күчү жетпей албай келет. Мындай абалдын жаралышынын себептеринин бирин, эксперттер кесиптик билим берүү уюмдарынын бүтүрүүчүлөрүнүн билими менен көндүмдөрүнүн жана эмгек рыногунун суроо-талаптарынын ортосундагы олуттуу ажырымды аташат. Адистерди даярдоонун сапатын өркүндөтүүнүн жолдорунун бири – окутуунун дуалдык системасын кийирүү. Дуалдык окутуу, билим берүүнүн европалык системасынын практикасы көрсөткөндөй, болочок адистин ийгиликтүү кесиптик жана социалдык адаптацияланышы боюнча билим берүү мекемелери менен жумуш берүүчүлөрдүн тыгыз аракеттеринин продуктусу, натыйжасы болуп саналат. Студент окутуунун баштапкы этаптарында эле өндүрүштүк процесске ишкананын, мекеменин кызматкери катары тартылат. Кыргызстанда учурда И. Раззаков атындагы КМТУнун базасында дуалдык билим берүүнү кийирүү аракеттери жүрүүдө.

Япониядагы жеке менчик университеттердин үлүшү Кыргызстандагыдан бир нече эсе көп, япондук билим берүү мекемелеринин автономиясынын өсүп жаткандыгын айтпаганда да, бул ички билим берүү саясатынын негизги милдеттеринин бири. Бирок, Япониянын билим берүү системасынын жогоруда саналып өткөн аспектилерине карабастан, кемчиликтери да бар: университеттердин өтө кеңири тармагы жогорку билим берүүнүн сапатынын төмөндөшүнө алып келди. Ошол эле учурда жумуш берүүчү үчүн дипломдун кадыр-баркы гана маанилүү, Япониянын эмгек рыногунда тарыхый мобилдүүлүк анча маанилүү болбогондуктан, жетекчилер кызматкерлердин квалификациясын жогорулатуунун өздүк программаларына инвестиция салышат. Билим берүү реформасы бул жагдайды оң жолго салууга багытталган, анын негизи милдети университеттердин санын автономияга ээ болгон улуттук университеттик корпорацияларга бириктирүү жолу менен кыскартуу болуп саналат. Белгилей турган нерсе, Япония өкмөтү тарабынан 10 жыл мурда демилгеленген бул практика бюджеттик чыгымдарды оптималдаштыруу жана окуу процессинин сапатын жогорулатуу максатында Кыргызстандагы ири мамлекеттик университеттерди бириктирүү тенденциясына окшош. Япониянын университеттик корпорациялары ЖОЖдордун аймагына жана имараттарына ээлик кылуунун менчик укугун алышат, бул берилип жаткан дипломдун сапаты үчүн университеттин жетекчилигинин жоопкерчилигинин деңгээлинин жогорулашына таасирин тийгизет жана жумуш берүүчүлөр менен өз ара мамилелерди стимулдаштырат.

Японияда бүгүнкү күндө билим берүүнүн сапаты эң маанилүү маселелердин бири болуп саналат, өлкөдө билим берүү мекемелерин мамлекеттик аккредитациялоонун расмий тутумунун жоктугуна байланыштуу (аларды түзүү (лицензиялоо) системасы гана бар) билим берүүнүн сапатына жетишүүдө көңүл борбору жогорку квалификациялуу

окутуучулар курамын түптөө жана ар кандай типтеги окуу жайлары үчүн өзүн-өзү балоо системасын кийирүү багытына жылган.

Жогорку окуу жайларында орто билим берүүдөн айырмаланып, кесиптик жарамдуулугун тастыктаган сертификаттар системасы жок, окутуучулардын квалификациясы ЖОЖдор жана колледждер үчүн штаттардын стандарттарын бекиткен министрликтин токтомдору менен жөнгө салынат. Акыркы жылдары магистратура жана докторантура программаларында билим алып жаткан студенттерди педагогикалык ишмердүүлүккө тартуу боюнча чаралар көрүлүүдө.

Азыркы учурда университеттин кеңеши тарабынан ЖОЖдордо жана колледждерде стандарттарды өзгөртүү боюнча сунуштар кабыл алынгандыгына байланыштуу жогорку окуу жайлардын өзүн-өзү баалоо системасы жана алардын жыйынтыктарын жарыялоо киргизилүүдө. Келечекте ЖОЖдорду аттестациялоого катышуу үчүн көз карандысыз эксперттерди тартуу пландалууда.

Ошентип, Япониянын жогорку билим берүү системасын реформалоонун мазмуну жана этаптары маданий каада-салттар, элдин менталдуулугу, саясий, экономикалык системасы, философиясы, дини, коомдук мамилелердин формалары ж.б. менен шартталат. Мунун баары башка бир өлкөнүн маданиятында тамыр ала албаган бөтөн бирөөнүн тажрыйбасын механикалык өткөрүп алуунун мыйзамсыздыгын аныктайт. Бирок, биздин социалдык-маданий шарттарыбызды эске алуу менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын жеке тажрыйбасын ата мекендик системага алып өтүү мүмкүнчүлүгү бар.

Япониянын жогорку билим берүү системасына жүргүзүлгөн талдоо жогорку кесиптик билим берүүнүн ата мекендик системасын өнүктүрүү үчүн бир катар сунуштарды белгилөөгө мүмкүндүк берди, алардын арасынан негизгилер катары төмөнкүлөрдү атоого болот:

- студенттердин, Япониянын үлгүсү боюнча, аң-сезимдүү тандоого негизделген мотивациясынын системасын өнүктүрүүнүн зарылдыгы;
- жумушчу адистиктер боюнча кадрларды даярдоонун кеңири тармагын түзүү жана чыңдоо, мисалы, жарандардын айрым категориялары үчүн бул адамды окутууга жумшалган каражаттарды мамлекетке кайтарбастан жогорку билим алууга мүмкүнчүлүк түзүү жолу менен, бул өлкөнүн фискалдык системасы үчүн кошумча бонусту түзөт;
- ата мекендик билим берүүнүн кадыр-баркын көтөрүүгө, ошондой эле анын оригиналдуулугун жана кайталангыстыгын баса белгилөөгө мүмкүндүк берүүчү тигил же бул тандалган адистиктин практикалык өзгөчөлүктөрүн изилдөө үчүн зарыл билимдердин алкагында кыргыз тилинен бардык чет өлкөлүк жарандар үчүн, балким, татаал (олуттуу) эмес, бирок баары бир бирдиктүү жана стандартташтырылган сынакты киргизүү;
- Япониянын эмгек рыногунда тарыхый мобилдүүлүк анча маанилүү болбогон япон практикасынын үлгүсү боюнча эмгек рыногун турукташтыруунун ыкмаларын өркүндөтүү. Кепилденген иш менен

камсыздоо ата мекендик студенттерди гана эмес, таланттуу чет элдик жаштарды да тартууга олуттуу стимул болмок;

- Япониянын үлгүсү боюнча университеттерде билим берүүнү, илимди жана өндүрүштү интеграциялоо. Мунун эң айкын мисалы илим, билим жана өндүрүштүн эң маанилүү интеграциялык процесстерин камтыган изилдөөчүлүк парктар же технопарктар болушу мүмкүн;
- ЖОЖдорго дуалдык окутууну кийирүү.

Ошентип, талдоолордун негизинде төмөнкүдөй тыянак жасоого чыгарууга болот: Япониядагы жогорку билим берүү системасынын мазмуну, аны реформалоонун этаптары улуттук каада-салттар, элдин менталдуулугу, мамлекеттин саясий, экономикалык системасы, өлкөнүн философиясы, дини, социалдык мамилелердин формалары ж.б. менен шартталган. Мунун баары башка бир өлкөнүн маданиятында тамыр ала албаган бөтөн бирөөнүн тажрыйбасын механикалык өткөрүп алуунун мыйзамсыздыгын аныктайт. Бул системаларда жалпы белгилер жана өзгөчөлүктөр да орун алган, бирок, ошого карабастан, бул системаларда жогорку билим берүүнү жакшыртуу жана өркүндөтүүгө карата жалпы тенденциялар жана умтулуулар бар. Бирок, биздин социалдык-маданий шарттарыбызды эске алуу менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын жеке тажрыйбасын ата мекендик системага алып өтүү мүмкүнчүлүгү бар.

КОРУТУНДУ

Изилдөөнүн жүрүшүндө Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасынын учурдагы абалы изилденди жана аныкталды, эки өлкөнүн жогорку билим берүү системаларындагы жетишкендиктери аныкталды, Япониянын оң тажрыйбасын Кыргызстан үчүн пайдалануу боюнча сунуштар түзүлдү. Жүргүзүлгөн изилдөө бизге төмөнкүдөй тыянактарды чыгарууга мүмкүндүк берди:

1. Кыргыз Республикасында жана Японияда кабыл алынган расмий документтерди, изилдөө көйгөйү менен байланышкан илимий булактарды талдоонун, практикалык тажрыйбанын негизинде Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоонун теориялык негиздери аныкталды. Диссертациянын темасы боюнча бул илимий багыттын негиздерин системалаштырып түзүүдө Кыргызстандагы жана Япониядагы жогорку кесиптик билим берүү системасынын теориялык негиздерин иштеп чыгуу жана салыштырма-педагогикалык талдоо боюнча актуалдуу теориялык, педагогикалык жана прикладдык көйгөйлөр чечилди.

2. Салыштырмалуу-педагогикалык изилдөөлөр курчап турган көп полярдуу жана көп катмарлуу дүйнөлүк билим берүү мейкиндигин илимий көз караштан таанууга мүмкүндүк берет. Бул татаал маселени чечүү ар кандай методологиялык мамилелердин, ыкмалардын топтомун кармануунун зарылчылыгын талап кылды. Айрым методологиялык ыкмаларды жана методдорду колдонуу, биздин оюбузча, чындыктын картинасын бурмалаган бир жактуу көз караштан оолак болууга мүмкүндүк берет. Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын өзгөчөлүктөрүн

салыштырууда, биз түрдүү методологиялык ыкмаларды: системалык, тарыхый, цивилизациялык, маданий, салыштырма, прогноздук божомолдоо ыкмаларды колдондук. Изилдөө методдорунун ичинен жетектөөчү метод *теориялык метод* катары илимий-педагогикалык, философиялык, тарыхый, архивдик булактарды жана педагогикалык басма сөздүн материалдарын салыштырма-тектештирме, салыштырма-тарыхый талдоо; *атайын өзгөчө методдор*: байкоо, интервью жана баарлашуу; *статистикалык методдор* колдонулду.

3. Япониянын билим берүү системасын реформалоонун негизги тенденциялары, мазмуну, этаптары элдин маданий каада-салттары, менталдуулугу, саясий, экономикалык системалар, философия, дин, коомдук мамилелердин формалары ж.б. менен шартталат.

Япониядагы билим берүү реформаларында конфуцийчиликтин маданий мурасы, туруктуу баалуулуктар, салттуу япон коллективизми сыяктуу улуттук өзгөчөлүктөр ачык байкалат. Мунун баары башка бир өлкөнүн маданиятында тамыр ала албаган бөтөн бирөөнүн тажрыйбасын механикалык өткөрүп алуунун мыйзамсыздыгын аныктайт. Бирок, биздин социалдык-маданий шарттарыбызды эске алуу менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын жеке тажрыйбасын ата мекендик системага өткөрүү мүмкүнчүлүгү бар.

Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын салыштырма-тектештирме мүнөздөмөсү реформалоо мезгилинде ата мекендик жогорку билим берүү системасын өркүндөтүү үчүн япон тажрыйбасын колдонууга: студенттердин аң-сезимдүү тандоосуна негизделген мотивация системасын өнүктүрүүгө; жумушчу адистиктерге окутуунун кеңири түйүнүн түзүүгө жана чыңдоого; бардык чет элдик студенттер үчүн кыргыз тили боюнча бирдиктүү жана стандартташтырылган сынакты кийирүүгө; кепилденген иш менен камсыздоого; университеттерде билим берүүнү, илимди жана өндүрүштү интеграциялоого; ЖОЖдорго дуалдык билим берүүнү кийирүүгө мүмкүндүк берет.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАР:

Изилдөөдөгү аныкталган практикалык иш чаралар жогорку билим берүүнүн сапатын камсыз кылуу менен алектенген жогорку окуу жайлардын, факультеттердин жана кафедралардын жетекчилерине, профессордук-окутуучулар курамына сунуш катары берилет.

1. Компаративдик изилдөөлөрдү мындан ары өркүндөтүү максатында бул багыттагы изилдөөлөрдүн системасын координациялоо, алардын натыйжаларын профессордук-окутуучулар курамы жана илимий изилдөөчүлөр менен талкуулоого сунуштоо борборун уюштуруу мүмкүнчүлүгүн карап чыгуу.

2. Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системаларын салыштырма-педагогикалык талдоонун иштелип чыккан теориялык-методологиялык мамиле-ыкмасы, ошондой эле изилдөөнүн материалдары Кыргызстандын ЖОЖдорунда жана жалпы эле жогорку жана кесиптик билим берүү системасында пайдалануу жана кийирүү үчүн сунуш кылынат.

3. Жогорку билим берүү системасында жана адистерди кесиптик даярдоо системасында реформаларды жүргүзүүдө биздин социалдык-маданий шарттарды эске алуу менен ата мекендик жогорку билим берүү системасын өркүндөтүү жана япониялык жогорку билим берүү системасынын жеке тажрыйбасын ата мекендик системага өткөрүү үчүн япон тажрыйбасынын мүмкүнчүлүктөрүн колдонуу.

Диссертациянын темасы боюнча жарык көргөн эмгектердин тизмеси:

1. Самаров, А.С. Современная система высшего образования Японии: традиции и тенденции развития [Текст] / А.С. Самаров // Педагогические науки. – 2022. – № 4 – С. 20-24.

2. Самаров, А.С. Сравнительный анализ систем высшего образования Кыргызстана и Японии [Текст] / А.С. Самаров // Педагогические науки. – 2022. – № 4 – С. 25-27.

3. Самаров, А. Япон билим берүү системасынын өнүгүшүнүн өбөлгөлөрү [Текст] Вестник КГУ им. И. Арабаева. – 2021. – №3. – 134-138-бб.

4. Самаров, А. Глобалдаштыруу процесстеринин доорунда Японияда заманбап жогорку билим берүү [Текст] Вестник КГУ им. И. Арабаева. - 2022. – №2. – 171-179-бб.

5. Самаров, А. Кыргызстандын жана Япониянын жогорку кесиптик билим берүү системаларынын салыштырма анализи [Текст] Вестник КГУ им. И. Арабаева. – 2022. - №4. – 352-357-бб.

6. Самаров, А. Кыргызстандын жогдорунун студенттеринин япон тилин үйрөнүүдөгү муктаждыктарын изилдөөнү анализдөө [Текст] Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. – 2022. - №2 (110). – 170-179-бб.

7. Самаров, А. Кыргызстан жана Япониядагы азыркы жогорку билим берүү (салыштырма анализи) [Текст] Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. – 2022. – №2 (110). – 158-170-бб.

8. Самаров, А. Кыргыз окумуштууларынын жогорку билим берүү системасын салыштырма изилдөөлөрү [Текст] Вестник Кыргызстана 1(1). – 2023. – 75-82-бб.

9. Самаров, А. Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоонун методологиялык мамилелери [Текст] Вестник Кыргызстана 1(1). – 2

023. – 82-88-бб.

Самаров Айбек Самаровичтин «Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоо» аттуу темадагы 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациясынын

РЕЗЮМЕСИ

Түйүндүү сөздөр: жогорку билим берүү системасы, салыштырма педагогика, салыштырма-тектеширме талдоо, тенденциялар, ааламдашуу, интеграция, интернулутташтыруу, технопарктер, бакалавриат, магистратура, докторантура.

Изилдөөнүн объектиси: жогорку билим берүү системасы.

Изилдөөнүн предмети: Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системаларын салыштырма талдоо.

Изилдөөнүн максаты: Кыргызстан менен Япониянын жогорку билим берүү системасынын абалын жана өнүгүү тенденцияларын теориялык жактан негиздөө, талдоо жана салыштырма мүнөздөмөсүн берүү.

Изилдөөнүн методдору: материалдарды, булактарды салыштырма-тектеширме, салыштырма-тарыхый талдоо, илимий абстракциялар, классификациялоо, тажрыйбаны изилдөө, байкоо, интервью, баарлашуу.

Алынган натыйжалардын илимий жаңычылдыгы: жогорку билим берүү системасынын салыштырма анализинин маңызынын жана мазмунунун теориялык негиздери аныкталды, Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасына талдоо жүргүзүлдү; Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасынын салыштырма анализин уюштуруунун методологиялык мамилелери жана методдору аныкталды; Кыргызстанда японтаануу илиминин калыптануу тарыхы иликтенди; Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасынын абалына жана өнүгүү тенденцияларына салыштырма-тектеширме талдоо жүргүзүлдү жана ата мекендик билим берүү системасын өнүктүрүү үчүн сунуштар сунушталды.

Алынган натыйжалардын практикалык мааниси: жогорку билим берүү системасын салыштырма талдоонун маңызынын жана мазмунунун теориялык негиздери аныкталды; Кыргызстандын жана Япониянын жогорку билим берүү системасына талдоо жүргүзүлдү; Япониянын жогорку билим берүү системасынын оң тажрыйбасын өздөштүрүү аркылуу Кыргызстандын жогорку билим берүү системасын өркүндөтүү боюнча сунуштар иштелип чыкты; Изилдөөнүн теориялык жоболору жана тыянактары студенттерди, магистранттарды, докторанттарды даярдоодо жана окутуучулардын квалификациясын жогорулатуу курстарында колдонулушу мүмкүн.

РЕЗЮМЕ

диссертационного исследования Самарова Айбека Самаровича на тему: «Сравнительный анализ системы высшего образования Кыргызстана и Японии» на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования

Ключевые слова: система высшего образования, сравнительная педагогика, сравнительно-сопоставительный анализ, тенденции, глобализация, интеграция, интернационализация, технопарки, бакалавриат, магистратура, докторантура.

Объект исследования: система высшего образования.

Предмет исследования: сравнительно-сопоставительный анализ системы высшего образования Кыргызстана и Японии.

Цель исследования: теоретически обосновать, проанализировать и дать сравнительно-сопоставительную характеристику состояния и тенденций развития системы высшего образования Кыргызстана и Японии.

Методы исследования: сравнительно-сопоставительный, сравнительно-исторический анализ материалов, источников, научные абстракции, классификация, изучение опыта, наблюдение, интервьюирование, беседа.

Научная новизна полученных результатов: выявлены теоретические основы сущности и содержания сравнительного анализа системы высшего образования, осуществлен анализ системы высшего образования Кыргызстана и Японии; определены методологические подходы и методы организации сравнительного анализа системы высшего образования Кыргызстана и Японии; осуществлен сравнительно-сопоставительный анализ состояния и тенденций развития системы высшего образования Кыргызстана и Японии и предложены рекомендации для развития отечественной системы образования.

Практическая значимость полученных результатов: выявлены теоретические основы сущности и содержания сравнительного анализа системы высшего образования; осуществлен анализ системы высшего образования Кыргызстана и Японии; сформулированы рекомендации по совершенствованию системы высшего образования Кыргызстана через заимствование положительного опыта системы высшего образования Японии; Теоретические положения и выводы исследования могут быть использованы при обучении студентов, магистрантов, докторантов и на курсах повышения квалификации преподавателей.

SUMMARY

dissertation research by Samarov Aibek Samarovich on the topic: «Comparative analysis of the higher education system of Kyrgyzstan and Japan» for the degree of candidate of pedagogical sciences in the specialty 13.00.01 – general pedagogy, history of pedagogy and education

Key words: higher education system, comparative pedagogy, comparative analysis, trends, globalization, integration, internationalization, technology parks, Bachelor's, Master's, Doctoral studies.

Object of study: the system of higher education.

Subject of research: comparative analysis of the system of higher education in Kyrgyzstan and Japan.

The purpose of the study: to theoretically substantiate, analyze and give a comparative characteristic of the state and development trends of the higher education system in Kyrgyzstan and Japan.

Research methods: comparative, comparative and historical analysis of materials, sources, scientific abstractions, classification, study of experience, observation, interviewing, conversation.

Scientific novelty of the results obtained: the theoretical foundations of the essence and content of a comparative analysis of the higher education system were identified, an analysis of the higher education systems of Kyrgyzstan and Japan was carried out; methodological approaches and methods for organizing a comparative analysis of the higher education systems of Kyrgyzstan and Japan have been identified; a comparative analysis of the state and trends in the development of the higher education system of Kyrgyzstan and Japan was carried out and recommendations were proposed for the development of the domestic education system.

The practical significance of the results obtained: the theoretical foundations of the essence and content of a comparative analysis of the higher education system have been identified; an analysis of the higher education systems of Kyrgyzstan and Japan was carried out; recommendations were formulated for improving the higher education system of Kyrgyzstan by borrowing the positive experience of the Japanese higher education system; The theoretical principles and conclusions of the study can be used in teaching students, master's students, doctoral students and in advanced training courses for teachers.

